

طرح نامه دانشنامه نابینایی و نابینایان

دفتر فرهنگ معلولین

۵. نفوذ بیشتر در ساختار جامعه جهانی نابینایان پس از اطلاع‌یابی از وضعیت آن جامعه از طریق این دانشنامه.

اما اهداف فرهنگی «دان» عبارت است از:

۱. ارتقای فرهنگ عمومی این قشر از طریق افزایش اطلاعات و آگاهی‌ها
۲. توسعه فرهنگ تخصصی به ویژه در عرصه پزشکی، تعلیم و تربیت، و جامعه‌شناسی به دلیل اینکه نابینایان به این دانش‌ها نیاز بیشتری دارند و با بهره‌گیری از تجارب جهانی به ویژه تجربه‌هایی که در جهان پیشرفته به دست آمده، می‌توان سلامت، نظام آموزشی و سازمان اجتماعی نابینایان را بهبود بخشید.

۳. ایجاد اعتماد فرهنگی و خودگردانی و استقلال توسط خود نابینایان. همه اهداف فوق توسط دانشنامه تأمین می‌شود، زیرا دانشنامه اطلاعات لازم را در اختیار قرار می‌دهد و نابینایان را متوجه مسئولیت خود می‌گرداند. همچنین مدیران جامعه و مسئولان نهادها و مراکز جهانی را به اقتضائات و ضرورت‌های آنها جذب می‌کند.

این دانشنامه شناخت لازم از انجمن‌ها و نیز کسان مؤثر و به عبارتی خادمان این قشر از جامعه را در اختیار قرار می‌دهد و به این ترتیب چرخه مساعدتها و فرایند مناسبات تشکلی‌ها با نابینایان را سامان می‌دهد.

فعال کردن چرخه اطلاعات مربوط به نابینایان از طریق این دانشنامه، مردم ایران و جهان را نسبت به اقدامات و فعالیت‌های انجام یافته در این حوزه مطلع می‌کند؛ پس از این اطلاع، مدیران و نخبگان در رده‌های مختلف به سوی طرح‌های خدماتی تا آموزشی و پژوهشی نابینایی جذب می‌شوند؛ خود نابینایان ضعفها را می‌شناسند و برای رفع آنها انگیزه پیدا می‌کنند؛ همچنین ارتباطات مراکز و مؤسسات نابینایی تسهیل می‌شود.

پیشینه: ناشنوایان صاحب چند دایرةالمعارف در سطح جهان‌اند و جامعه ناشنوایی در عرصه تولید منابع مرجع پیشرفت‌های قابل توجهی داشته؛ اما نابینایان در دهه‌های اخیر، دیرتر صاحب دانشنامه و فرهنگنامه شده‌اند و در عرصه مرجع‌نگاری گام‌های بلند برداشته نشده است. دانشگاه گالودت که ویژه ناشنوایان است حدود چهل سال قبل یک دایرةالمعارف حجیم برای ناشنوایان منتشر کرده و هرچند سال با ویرایش جدید عرضه می‌کند. در آلمان و فرانسه دانشنامه‌هایی برای ناشنوایان از طرف نهادهایی مثل گالودت منتشر شده است. ولی نابینایان نهادهای علمی در سطح عالی و در حد دانشگاه‌های بین‌المللی ندارند و به تبع آن فاقد آثار مرجع‌اند.

در جهان اسلام، پژوهش‌هایی درباره نابینایان انجام شده و کتاب‌هایی چاپ شده است ولی آثار مرجع درباره این قشر وجود ندارد. این وضعیت در ایران هم وجود دارد. بنابراین دانشنامه نابینایی و نابینایان اولین گام در این زمینه است.

قلمرو علمی: مقالات دان شامل محورهای زیر است:

۱. شخصیت‌های مبرز و فرهیخته نابینا.
 ۲. خادمان نابینایی که به نحوی برای جامعه و فرهنگ نابینایی تلاش کرده‌اند.
 ۳. موضوعات در زمینه مختلف مبنای مقاله‌نویسی قرار خواهند گرفت. برای نمونه فرهنگ دینی، وضعیت اجتماعی، ویژگی‌های جامعه نابینایان و آمارهای اقتصادی اشتغال آنها هر کدام یک مقاله به خود اختصاص می‌دهند.
 ۴. نهادها، مراکز و سازمان‌ها.
 ۵. کتاب‌های مهم، نشریات مستقل و مهم، سایت‌ها و نرم‌افزارهای مهم.
 ۶. تجهیزات و وسایل
- لازم به ذکر است این دانشنامه فقط به مسائل عمومی نابینایان و

تدوین و انتشار دانشنامه ناشنوایان نخستین اقدام مرجع‌نگاری در ایران بوده و تابوی محال بودن یا مشکل بودن کارهای کلان برای این اقشار را شکست و راه را برای کارهای بزرگ‌تر هموار نمود. اینکه ایران در جهان اسلام پیشگام برای اجرای پروژه‌های جهانی و منطقه‌ای بوده را باید به فال نیک گرفت. البته تاکنون در جهان اسلام، دانشنامه‌ای درباره نابینایان تألیف نشده و این اقدام، خدمت بزرگی به این قشر است.

با توجه به تجربه‌هایی که در طول یک سال کار در دانشنامه ناشنوایان کسب شد، همه آن تجارب در زمینه نابینایان هم به کار گرفته شده و دانشنامه نابینایی و نابینایان در حال تدوین و نهایی شدن است. همه جوانب و ابعاد و مراحل این دانشنامه حتی ویراستاری آن، مشابه با دانشنامه ناشنوایان است؛ البته بدون کاستی‌ها و نواقص موجود در پروژه ناشنوایان.

ضرورت: نابینایان یک قشر معتنابه از جامعه ایران و دیگر جوامع را تشکیل می‌دهند. رشد و توسعه فرهنگی و اجتماعی این قشر منوط به اطلاع‌رسانی به معنای جامع آن است. اطلاع‌رسانی در این حوزه می‌تواند تجارب جهانی را در اختیار نابینایان ایران قرار دهد و بسترهای رشد و فرصت‌های شغلی و کارآیی را به آنها معرفی کند.

در دنیای امروز که حجم اطلاعات روز به روز در حال افزایش است بهره‌مندی از این اطلاعات به صورت بهینه در مورد نابینایان هم یک ضرورت است.

دانشنامه‌ها در هر رشته چند کارکرد مهم دارند: سازمان و سامان دادن به اطلاعات موجود برای استفاده بهتر و سریع‌تر از انواع اطلاعات در زندگی روزمره؛ صرفه‌جویی در وقت کاربران برای دستیابی سریع‌تر به اطلاعات و رسیدن به نتایج مطلوب؛ معرفی فرصت‌های شغلی، تفریحی و غیره برای رفع نیازها؛ برقراری تعامل جهانی برای تبادل تجارب. یکی از روش‌های دسته‌بندی اطلاعات تدوین دانشنامه در هر بخش است که با تنظیم مطالب در قالب مدخل‌هایی که در آن حوزه وجود دارد شکل می‌گیرد.

در عرصه نابینایان نیز با توجه به افزایش اطلاعات و مطالب فراوان که صدها سال در این حوزه انباشت شده؛ و از سوی دیگر نیاز پژوهشگران به دستیابی سریع به این اطلاعات، تدوین دانشنامه نابینایان مطرح شد. غیر از کارکرد سامان‌دهی به اطلاعات، دانشنامه نابینایان چون دیگر دانشنامه‌ها، تجارب جهانی را گردآوری می‌کند و زمینه مساعدی برای ارتباطات و تعاملات به وجود می‌آورد. بالمآل این دانشنامه در جامعه نابینایان هم مؤثر است و روابط درونی این جامعه را تحکیم و توسعه می‌دهد. کارکرد دیگر این دانشنامه معرفی کارنامه نابینایان در عرصه‌های فرهنگی، خدماتی، هنری و اجتماعی به دیگر قشرها و به جهانیان است. از طریق این دانشنامه همه مردم با تلاشها، آثار علمی، دستاوردهای بشری نابینایان آگاه می‌شوند و جایگاه نابینایان در عرصه هر جامعه و کل جامعه بشری را درک خواهند کرد.

هدف: دان (دانشنامه نابینایی و نابینایان) دو هدف کلان را منظور نموده است: نخست مقاصد اجتماعی و دوم مقاصد فرهنگی. دان درصدد توسعه شاخص‌های مثبت جامعه نابینایان و افزایش بهره و سودمندی این قشر در جامعه است. بنابراین اهداف اجتماعی دان را می‌توان اینگونه فهرست کرد:

۱. گسترش ارتباط بین قشر نابینایان و دیگر اقشار جامعه
۲. توجیه نابینایان به سوی فرصت‌های اجتماعی
۳. معرفی ظرفیتها و استعدادهای نابینایان به مدیریت اجتماعی برای استفاده از آنها در مشاغل و حرفه‌ها.
۴. گسترش روابط بین نابینایان کشورها و ساخت یک جامعه جهانی با خاستگاه و اقتدار ویژه در عرصه جهانی. در نتیجه استفاده جامعه نابینایان از امکانات جهانی برای توسعه فرهنگ و جامعه خود.

مدیریت: برنامه‌ریزی برای خط‌مشی و تدوین ضوابط این دانشنامه بر عهده شورای علمی است و مدیریت علمی و اجرایی آن را آقای محمد نوری بر عهده دارد.

مراحل و سیر اجرا: این دانشنامه همچون دیگر دایرةالمعارف‌ها مراحل زیر را طی کرده است:

- مدخل‌یابی
- پرونده‌سازی علمی برای مدخل‌ها
- شناسایی نویسندگان و مترجمان و سفارش مقاله و تألیف مقالات
- ویرایش و کنترل مقالات
- بررسی نهایی
- حروف چینی، صفحه‌آرایی و چاپ، انتشار

مدیریت موظف بوده برای هر یک از این بخش‌ها مسئول خبره‌ای بگمارد. از اینرو کارها به روش مطلوب پیشرفت داشته است. اکنون حدود یک هزار مدخل تایپ شده؛ حدود ۱۴۰۰ مقاله نوشته شده داریم و درصد هستیم امسال به بازار عرضه شود.

حجم و ساختار: این دانشنامه مشتمل بر دو هزار مدخل و حدود یک میلیون کلمه است. درصد هستیم در یک جلد منتشر شود؛ تا هزینه چاپ و نشر و نیز حمل و نقل آن مطلوب باشد.

این دانشنامه شامل مقالات بلند، متوسط و کوتاه است. میانگین مقالات کوتاه ۱۰۰ کلمه؛ مقالات متوسط ۳۰۰ کلمه و میانگین مقالات بلند بیش از ۱۱۰۰ کلمه است. در مجموع میانگین مقالات ۵۰۰ کلمه است.

خروجی: این دانشنامه به زبان فارسی تولید می‌شود، آنگاه به عربی و انگلیسی ترجمه خواهد شد. سپس تبدیل به کتاب گویا با سه زبان فارسی، عربی و انگلیسی می‌شود. و در صورت امکان بریل هم می‌شود و با خط بریل عرضه می‌شود. همچنین به صورت متنی و گویا روی شبکه جهانی اینترنت عرضه می‌شود.

رویکرد: این دانشنامه یک اثر مرجع عمومی در زمینه مباحث و مسائل نابینایان و فرهنگ و جامعه نابینایی است. از اینرو مقالات صرفاً چشم پزشکی، یا صرفاً توان‌بخشی یا صرفاً جامعه‌شناسی جایی در آن ندارند. یعنی موضوعات خرد یا کلان علوم مرتبط به فرهنگ نابینایی را نیارده‌ایم و فقط به گزارش‌های کلی اکتفا کرده‌ایم. برای نمونه در مقاله بیماری‌های چشم، مطالب تخصصی چشم‌پزشکی آورده نشده و به جای آن تاریخ بیماری‌های چشم و انواع آن شرح داده شده است.

به هر حال این دانشنامه یک اثر مرجع عمومی برای نابینایان و پژوهشگران نابینایی است؛ یعنی مجموعه شخصیت‌شناسی صرف، کتابشناسی آثار نابینایی صرف، یک کتاب مرجع پزشکی یا تاریخ پزشکی در حوزه نابینایی و امثال اینها نیست؛ بلکه کتابی شامل مسائل و مطالب مورد نیاز همه نابینایان و همه پژوهشگران این رشته در حد و حدود اطلاعات عمومی است.

تأمین هزینه‌ها: همگان استحضار دارند مخارج تألیف کتاب‌های مرجع بیش از سایر کتاب‌ها است؛ به ویژه دایرةالمعارف‌ها و دانشنامه‌ها و بالاخص دانشنامه‌هایی که قبلاً کار نشده است. این دانشنامه تا کنون هزینه‌ای حدود هفتاد میلیون تومان داشته است. تقریباً تمامی این هزینه از منابع شخصی تأمین شده است. امید است افرادی که علاقه به اینگونه امور دارند و به پیشرفت این قشر دل داده‌اند، از این پروژه هم حمایت فرمایند.

نابینایی می‌پردازد و از مسائل صرف تخصصی مثل ژنتیک نابینایی پرهیز می‌کند.

از نظر قلمرو جغرافیایی، این دانشنامه جهانی است یعنی مسائل نابینایان و موضوعات نابینایی را از سراسر جهان منعکس می‌کند ولی به نابینایان ایران اهتمام بیشتری دارد. در واقع اصالتاً و اساساً برای جامعه نابینایان ایران تألیف می‌شود و موضوعات جهانی که برای آنها مفید است را عرضه می‌کند.

ساختار: این دانشنامه مقالات بلند چند هزار کلمه‌ای ندارد بلکه درصد است در حداقل کلمات، اطلاعات ضروری مرتبط با یک موضوع را عرضه کند. امروزه کاربران وقت چندان برای مطالعه یک موضوع در چندین ساعت را ندارند بلکه می‌خواهند در چند ثانیه به مطلوب خود برسند و مجهول خود را تبدیل به معلوم نمایند. از اینرو ساختاری دقیق و علمی برای انواع مقالات در نظر گرفته خواهد شد. قالب و ساختاری که سیر تحولات مدخل را در طول دوره زمانی حیاتش نشان می‌دهد. البته اگر کاربر نیاز به اطلاعات افزون داشته باشد به منابع پیشنهادی که در پایان مقاله می‌آید می‌تواند مراجعه نماید. مدخل‌های این دانشنامه با رویکرد حداکثری و جزئی انتخاب شده‌اند. یعنی تلاش کرده‌ایم هر کلید واژه‌ای که در فرهنگ نابینایی شامل حداقل اطلاعات در حد ۵۰ کلمه و حداکثر ۱۵۰۰ کلمه است، بیاوریم. از اینرو مثل برخی دانشنامه‌ها از انتخاب مدخل‌های کلی مشتمل بر انبوهی از اطلاعات پرهیز شده و به جای آن مدخل‌های جزئی‌تر گزینش شده‌اند. برای مثال مدخل کلی تاریخ نابینایی به چندین مدخل کوچکتر مثل تاریخ نابینایی ایران، تاریخ نابینایی عراق، تاریخ نابینایی آمریکا و دیگر کشورها که شامل رخدادهای نابینایی هستند، هر کدام، یک مدخل خواهند شد. البته ذیل تاریخ نابینایی، گزارش کلی عرضه خواهد شد. با این روش کاربران زودتر به خواسته خود می‌رسند.

مدخل‌ها: این دانشنامه همچون دیگر دایرةالمعارف‌ها دارای ساختار الفبای عناوین مقالات است. مدخل‌ها یا عناوین مقالات در واقع سرفصل‌های اطلاعات یک دانش است. از طرف دیگر اطلاعات مختلف و تقریباً همه اطلاعات یک علم ذیل همین مدخل‌ها طبقه‌بندی و نظام‌مند می‌شوند. با مطالعه اجمالی که در عرصه نابینایان انجام یافت مدخل‌های زیر شناسایی شد. البته این مدخل‌ها تاکنون شناسایی شده و کار مطالعه و جستجو ادامه دارد. پیش بینی می‌شود حدود دو هزار مدخل داشته باشیم. نکته مهم دیگر، ضبط و شکل ظاهری مدخل‌ها است.

لازم به ذکر است تاکنون حدود ۱۵۰۰ مدخل شناسایی شده است و به نظر می‌رسد در این ویراست، دو هزار مدخل داشته باشیم. البته پس از بررسی‌ها و آمارگیری‌ها به این نتیجه رسیده‌ایم که در زمینه نابینایی و نابینایان، بیش از ده هزار مدخل وجود دارد. لازم به ذکر است همه دانشنامه‌ها در ویرایش اول تعداد محدودی از مدخل‌های مورد نیاز را آماده می‌کنند ولی هر ۲ تا ۴ سال یک بار در ویرایش‌های جدید مدخل‌های بیشتری اضافه می‌نمایند.